

جمهوری اسلامی ایران

وزارت امور اقتصادی و دارایی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان یزد

بررسی نقش مردم در شفافیت بخش عمومی: فرصت ها، چالش ها و راهکارها

زمستان ۱۴۰۳

عنوان گزارش	دکاموی اوراق مرابحه ارزی
نظارت و راهبری	محمد دهقان نشادی
تهیه و تنظیم	معاونت اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان یزد
بکاران	پروین پور رحیم، امین روحی
تاریخ	دی ۱۴۰۳
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان یزد نیست.	

چکیده

شفافیت در بخش عمومی یکی از مهمترین عوامل در ارتقای پاسخگویی افزایش اعتماد عمومی و بهبود عملکرد دولت ها است مشارکت مردم به عنوان یک عامل کلیدی میتواند نقش تعیین کننده ای در ایجاد و تقویت شفافیت ایفا کند این پژوهش با هدف بررسی نقش مردم در ارتقای شفافیت بخش عمومی به تحلیل شاخص های مشارکت شهروندان در فرآیندهای حکمرانی پرداخته است. نتایج نشان میدهد که مشارکت مردم از طریق مطالبه گری گزارش تخلفات نظارت عمومی و استفاده از ابزارهای فناوری اطلاعات میتواند زمینه ساز ارتقای شفافیت و پاسخگویی در نهادهای عمومی باشد با وجود این چالشهایی نظیر ضعف زیرساختهای فناوری مقاومت نهادی و عدم آگاهی عمومی مانع از تحقق کامل شفافیت در ایران شده است. این پژوهش همچنین راهکارهایی از جمله تقویت زیر ساختهای دیجیتالی ترویج فرهنگ مطالبه گری و حمایت از سازمانهای مردم نهاد را برای بهبود شفافیت ارائه میدهد در نهایت یافته ها نشان میدهد که شفافیت و پاسخگویی از طریق مشارکت فعال شهروندان و اصلاح ساختارهای اداری میتواند به ارتقای کیفیت حکمرانی و اعتماد عمومی منجر شود. روش تحقیقاتی این پژوهش از روش جمع آوری اطلاعات بصورت کتابخانه ای و با مراجعه به سایتهای معتبر جهانی و داخلی اسناد کتب و مقالات مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. مقدمه

شفافیت در برابر پنهان کاری قرار می گیرد و به معنای امری است که از دید عموم پنهان نباشد. شفافیت با افزایش نظارت عمومی بر رفتارها و تصمیمات کارگزاران دولتی، فرصت ارتکاب فساد را کاهش داده و اجرای قانون توسط مسئولین را از نظر کیفی بهبود می بخشد. در نظام های مردم سالار، افراد جامعه می توانند بر اساس چارچوب های قانون اساسی از حکومت، پاسخ های روشن و شفاف در قبال مسئولیت های مدنی و اجتماعی مطالبه کنند.

در دنیای امروز، شفافیت به یکی از اصول بنیادین حکمرانی تبدیل شده است. این اصل به معنای دسترسی آزاد و آسان مردم به اطلاعات مربوط به تصمیم گیری ها، سیاست ها و عملکرد نهاد های مختلف است. در این میان، نقش مردم به عنوان عامل اصلی مطالبه شفافیت و نظارت بر عملکرد نهادها حائز اهمیت است. شفافیت به عنوان یکی از اصول بنیادین حکمرانی خوب، نقشی اساسی در ارتقای سلامت اداری و کاهش فساد در سازمان های دولتی ایفا می کند. این مفهوم با فراهم سازی دسترسی آزاد به اطلاعات و افزایش نظارت های مردمی بر رفتار ها و تصمیم های کارگزاران بخش دولتی، فرصت های ارتکاب فساد را محدود کرده و به بهبود کیفیت اعمال قانونی مسئولین منجر می شود.

در حکومت های مردم سالار، آحاد جامعه می توانند مطابق ساختار های قانون اساسی، از حکومت در قبال انجام مسئولیت های مدنی و اجتماعی، خواهان پاسخ هایی صریح و شفاف باشند. مشارکت مردم در فرآیند های تصمیم گیری و نظارت، نه تنها به شناسایی مسائل اولویت دار جامعه کمک می کند، بلکه در حل مشکلات نیز می توان از توانمندی های آنان بهره مند شد و تحقق شفافیت و مشارکت مردمی با چالش هایی مواجه است. نبود بستر های قانونی مناسب، مقاومت نهاد های سنتی در برابر تغییر و ضعف در فرهنگ نظارت مردمی از جمله موانعی هستند که می توانند نقش مردم را در ارتقای شفافیت محدود کنند. علاوه بر این، نبود دسترسی آسان به اطلاعات و زیر ساخت های فناوری مناسب، مانع از ایفای نقش مؤثر مردم در این حوزه می شود. در ایران، با تصویب قوانینی نظیر قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، گام های مهمی برای بهبود شفافیت برداشته شده است. ظهور اینترنت و فناوری های ارتباطی، میزان اطلاعات دولتی در دسترس عموم را بسیار افزایش داده است (Meijer 2009).

شفافیت نماد مکانیزمی برای ارتقای حکمرانی خوب و اعتماد عمومی به یک اداره عمومی دموکراتیک و مدرن است. در مدیریت عمومی دموکراتیک و مدرن، اصل شفافیت یک عنصر کنترل کننده در برابر سوء مدیریت و فساد و مروج حکمرانی خوب و پاسخگویی در جهت حفظ منافع عمومی و حقوق شهروندان است. در این راستا، اصل شفافیت را می توان به عنوان مدافع مشروعیت و مسئولیت پذیری در مدیریت دانست که اعتماد متقابلی را بین دولت و شهروندان ایجاد می کند و سهولت کسب اطلاعات را تضمین می کند. شفافیت یک نیاز اساسی برای قابلیت اطمینان و یکپارچگی نهاد های عمومی به منظور ارتقای اعتماد عمومی و حمایت عمومی است.

فقدان شفافیت در فرآیند تصمیم گیری تأثیر مستقیمی بر کاهش اعتماد به مدیریت عمومی و مشارکت شهروندان دارد. فقدان شفافیت و پاسخگویی در مدیریت دولتی از جمله ارزش دموکراسی و حاکمیت قانون را کاهش می دهد. استاندارد شفافیت و پاسخگویی، عملکرد اداره دولتی را بهبود می بخشد، همانطور که شهروندان از خدمات کافی مقامات دولتی که به نفع عمومی هستند و بر اساس عدالت خدمت می کنند، پیش بینی می کنند. این زمانی اتفاق می افتد که اداره دولتی به طور منظم گزارش خود را در مورد تصمیمات داده شده منتشر می کند و به درخواست های شهروندان در رابطه با فرآیند تصمیم گیری اداری آنها پاسخ می دهد. با این حال، بهره گیری از ظرفیت های مردمی در این فرآیند، از عوامل کلیدی موفقیت در ایجاد شفافیت پایدار است. در این پژوهش، به تحلیل نقش مردم در شفافیت بخش عمومی ایران و ارائه راهکار هایی برای بهبود آن پرداخته می شود.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

— مفهوم شفافیت

شفافیت به معنای دسترسی آزاد، سریع و دقیق مردم به اطلاعات نهادهای عمومی است و باعث کاهش فساد، بهبود پاسخگویی و افزایش اعتماد عمومی می‌شود.

— ابعاد شفافیت در بخش عمومی

شفافیت در بخش عمومی یکی از مفاهیم کلیدی در حکمرانی مطلوب و مدیریت دولتی نوین است. این مفهوم به میزان دسترسی و ارائه اطلاعات توسط نهادهای دولتی و عمومی اشاره دارد و شامل ابعاد مختلفی است، شفافیت در بخش عمومی را می‌توان از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار داد که هر کدام نقشی حیاتی در ارتقای پاسخگویی، کارآمدی و اعتماد عمومی ایفا می‌کنند. این ابعاد شامل موارد زیر است:

۱. **شفافیت اطلاعات:** این بعد به دسترسی عمومی به اطلاعات مرتبط با عملکرد، تصمیم‌گیری‌ها، و سیاست‌های دولت اشاره دارد. شفافیت اطلاعات شامل: ارائه اطلاعات دقیق، به‌روز و جامع، دسترسی آسان و بدون تبعیض به داده‌های دولتی، انتشار گزارش‌های مالی، بودجه‌ای و عملکردی نهادهای عمومی.

۲. **شفافیت فرآیندی:** این بعد بر باز بودن و دسترس‌پذیری فرآیندهای تصمیم‌گیری در بخش عمومی تأکید دارد. شفافیت فرآیندی شامل: اطلاع‌رسانی درباره روند تدوین سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌ها، مشارکت شهروندان و نهادهای مدنی در فرآیند تصمیم‌گیری، امکان پیگیری و نظارت بر مراحل اجرایی تصمیمات و پروژه‌ها.

۳. **شفافیت پاسخگویی:** این بعد بر تعهد دولت به ارائه توضیحات و پاسخ‌های روشن در برابر عملکرد و اقدامات خود تأکید دارد. شفافیت پاسخگویی شامل: الزام نهادهای عمومی به ارائه گزارش‌های دوره‌ای به مردم، وجود مکانیسم‌های قانونی برای نظارت بر عملکرد مسئولین، پاسخگویی به انتقادات، شکایات و درخواست‌های شهروندان.

۴. **شفافیت مالی:** یکی از ابعاد کلیدی شفافیت در بخش عمومی، شفافیت مالی است که به مدیریت منابع مالی و نحوه تخصیص بودجه‌های دولتی می‌پردازد. این بعد شامل: ارائه اطلاعات درباره درآمدها و هزینه‌های دولت، شفاف‌سازی قراردادهای عمومی و مناقصات، جلوگیری از سوءاستفاده‌های مالی از طریق نظارت‌های مردمی و قانونی.

۵. **شفافیت عملکردی:** این بعد به ارائه گزارش‌های روشن درباره نتایج و پیامدهای سیاست‌ها و برنامه‌های دولت اشاره دارد. شفافیت عملکردی شامل: ارائه معیارهای دقیق برای سنجش موفقیت یا شکست برنامه‌های عمومی، انتشار نتایج ارزیابی‌ها و گزارش‌های تحلیلی، شفاف‌سازی درباره اهداف و دستاوردهای پروژه‌های دولتی.

۶. **شفافیت قانونی و حقوقی:** این بعد به در دسترس بودن قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های دولتی برای عموم مردم می‌پردازد. شفافیت قانونی شامل: اطلاع‌رسانی شفاف درباره حقوق و وظایف شهروندان، دسترسی آزاد به اسناد قانونی و مقررات، شفاف‌سازی درباره فرآیندها و شرایط اجرای قوانین.

۷. **شفافیت اخلاقی:** این بعد به اهمیت رعایت اصول اخلاقی و ارزش‌های شفافیت توسط مسئولین و نهاد های دولتی می‌پردازد. شفافیت اخلاقی شامل: تعهد مسئولین به صداقت و اخلاق‌مداری در تصمیم‌گیری‌ها، اعلام تضاد منافع و جلوگیری از فساد اداری، تقویت فرهنگ سازمانی مبتنی بر پاسخگویی و شفافیت.

– وضعیت شفافیت در بخش عمومی ایران

بررسی قوانین و مقررات موجود در حوزه شفافیت در بخش عمومی ایران نشان‌دهنده‌ی آن است که قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات از مهم‌ترین اقدامات قانونی در این زمینه بوده که اجرای آن با مشکلاتی مانند عدم آگاهی مردم از حقوق خود، ضعف زیرساخت‌های اجرایی و مقاومت برخی نهادها مواجه بوده است. همچنین پلتفرم‌هایی مانند سامانه شفافیت شهرداری تهران، سامانه بودجه و سامانه ثبت حقوق و مزایا از ابزارهای دیجیتال مؤثر در ارتقای شفافیت بخش عمومی در کشورمان هستند.

– نقش مردم در شفافیت بخش عمومی ایران

قطعا بازیگران اصلی ایجاد شفافیت در جامعه، مردم هستند. مردم می‌توانند از طریق درخواست اطلاعات از نهادهای عمومی، شفافیت را مطالبه کنند. نظارت عمومی از طریق رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی و سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران در حال گسترش است، که خود می‌تواند مردم را در ایجاد شفافیت در بخش عمومی سهیم نماید. همچنین مردم می‌توانند با گزارش تخلفات اداری و مالی از طریق پلتفرم‌های رسمی و غیر رسمی، شفافیت را تقویت کنند. برای نمونه، سامانه سوت زنی که یک سیستم آنلاین برای ایجاد امکان ارسال اطلاعات و گزارش‌های تخلفات، فساد یا رفتارهای غیرقانونی در بخش‌های دولتی و خصوصی به توسط مردم است. این سامانه‌ها هدف اصلی خود را افزایش شفافیت، کاهش فساد و ارتقای پاسخگویی در نهادهای عمومی قرار می‌دهند. افراد می‌توانند به صورت ناشناس تخلفات یا ناهنجاری‌ها را گزارش دهند، بدون آنکه ترس از تلافی یا مجازات داشته باشند. در ایران، سامانه سوت زنی تحت عنوان "سوت زنی فساد" توسط برخی نهادها برای دریافت گزارش‌های فساد و تخلف راه‌اندازی شده است. این سامانه‌ها در چارچوب قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و سایر قوانین مرتبط با شفافیت و پاسخگویی کار می‌کنند. مزایای این سامانه‌ها شامل تسهیل فرآیند شفاف‌سازی، افزایش مشارکت عمومی در نظارت بر عملکرد نهاد های دولتی، و کاهش فساد است. به طور کلی، سامانه سوت زنی به عنوان یک ابزار مؤثر در مقابله با فساد و ارتقای حکمرانی خوب در کشورهای مختلف به شمار می‌رود.

در مسیر ارتقای نقش مردم در شفافیت، چالش‌هایی مانند عدم آگاهی عمومی یا به عبارت دیگر عدم اطلاع مردم از حقوق خود در زمینه دسترسی به اطلاعات و همچنین مقاومت و خودداری برخی نهادهای عمومی از شفاف اطلاعات وجود خواهد داشت. از سوی دیگر ضعف زیرساخت‌های فناوری و عدم دسترسی گسترده به ابزارهای دیجیتال و ضعف سامانه‌های موجود، می‌تواند مشارکت مردم را در موضوع شفافیت محدود کند.

محدودیت های فرهنگی و اجتماعی و نهادینه نشدن فرهنگ نظارت و مطالبه‌گری در برخی از بخش‌های جامعه خود چالش مهمی در گسترش شفافیت از سوی مردم است.

ارتقای شفافیت در بخش عمومی در کشور، اهداف و نتایج مهمی را به همراه دارد. رشد فناوری اطلاعات، گسترش اینترنت و فناوری‌های دیجیتال، ابزارهای قدرتمندی برای مشارکت مردمی فراهم خواهد نمود. تصویب و اجرای قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات چارچوب حقوقی لازم برای شفافیت را فراهم کرده است. از سوی دیگر افزایش آگاهی مردم نسبت به فساد و ضرورت شفافیت، بستر مناسبی برای تقویت مطالبه‌گری ایجاد کرده است.

با توجه به نتایج و فرصت‌هایی که ارتقای شفافیت در بخش عمومی به همراه دارد، باید به دنبال راهکارهایی برای ارتقای آگاهی عمومی در این زمینه از جمله، برگزاری کارگاه‌های آموزشی و کمپین‌های رسانه‌ای برای آشنایی مردم با حقوق خود در زمینه شفافیت، گسترش محتوای آموزشی در مدارس و دانشگاه‌ها در زمینه شفافیت و مسئولیت شهروندی، تقویت زیرساخت‌های فناوری از جمله توسعه سامانه‌های شفافیت در تمامی نهاد های عمومی. ارتقای امنیت و دسترسی‌پذیری سامانه‌های دیجیتال برای استفاده گسترده‌تر مردم، حمایت از سازمان‌های مردم نهاد از جمله حمایت قانونی و مالی از سازمان‌های مردم‌نهاد که در حوزه شفافیت و نظارت بر نهادهای عمومی فعالیت می‌کنند، و تدوین سازوکار های پاسخگویی از جمله ایجاد ساختارهای نظارتی مردمی برای پیگیری شکایات و گزارش‌های تخلف، الزام قانونی نهادهای عمومی به پاسخگویی به درخواست های مردمی در بازه زمانی مشخص بود.

– رابطه شفافیت بخش عمومی و پاسخگویی

بر اساس بسیاری از مطالعات تجربی، بین اصل پاسخگویی و شفافیت ارتباط وجود دارد، زیرا تنها از طریق شفافیت، بخش عمومی ثابت می‌کند که اصل مسئولیت‌پذیری در آن رعایت می‌شود. شفافیت به دسترسی نامحدود مردم به اطلاعات به موقع و قابل اعتماد در مورد تصمیمات و عملکرد در بخش عمومی اشاره دارد، در حالی که پاسخگویی به تعهد مقامات دولتی به گزارش مورد استفاده از منابع عمومی و پاسخگویی در مورد عدم دستیابی به اهداف عملکرد اعلام شده اشاره دارد (آرمسترانگ، ۲۰۰۵، ص ۴). تا زمانی که پاسخگویی وظیفه بخش عمومی برای گزارش اقدامات خود باقی بماند، شفافیت به یک رویه تبدیل می‌شود. بنابراین، اصل شفافیت ایجاب می‌کند که اقدامات اداری باید یا برای بازبینی عمومی باز باشد یا برای شهروندان قابل دسترسی باشد.

پیشینه پژوهش

عباشی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «تاثیر شفافیت در بخش عمومی بر رشد اقتصادی» اطلاعات شفاف را می‌توان به عنوان یکی از ابزار های ایفای مسئولیت پاسخگویی مدیران دانست. هر قدر انتشار اطلاعات در جوامع بیشتر باشد، امکان اتخاذ تصمیم های آگاهانه و ایفای مسئولیت پاسخگویی در

مورد چگونگی تحصیل و مصرف منابع بیشتر می شود. به منظور دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی، شفافیت باید در تمام بازارها پیگیری و ساز و کارهای مناسب با آن بازار برای رسیدن به شفافیت برقرار شود. بدین ترتیب می توان گفت که شفافیت در بخش عمومی تاثیر عمده های بر رشد اقتصادی کشورها دارد. این پژوهش به بررسی اثر شفافیت در بخش عمومی بر رشد اقتصادی، نقش حسابداری و گزارشگری مالی را، به عنوان تامین کننده اطلاعات مالی شفاف، در تحقق حماسه اقتصادی تبیین می کند.

رضایی (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان «شفافیت، پاسخگویی در بخش عمومی و چارچوب گزارشگری یکپارچه» براساس مفهوم پاسخگویی، افراد، نهادها و سازمان ها در قبال اختیارات و نتایج فعالیت هایشان مسئول شناخته می شوند زیرا وجوه و منابع عمومی برای انجام فعالیت و ارائه خدمت در اختیار آنها قرار داده شده است. یعنی این نهاد ها باید بتوانند به گونه ای موثر و کارآمد از طریق افشاء اطلاعات مفید و مرتبط در خصوص اقدامات خود امکان پاسخگویی به همه گروه های ذی نفع را فراهم آورند. بنابراین می توان گفت شفافیت در قالب گزارشگری، یک عامل مهم در ایفای پاسخگویی عمومی است. شفافیت به وجود اطلاعات در مورد یک سازمان اشاره میکند که به بازیگران بیرونی اجازه میدهد فعالیت های داخلی و کارائی آن سازمان را مشاهده کنند. نظریه های نمایندگی، ذینفعان و مشروعیت نشانگر نقش شفافیت در گزارشگری به عنوان تقویت کننده پاسخگویی بخش عمومی است. امروزه اما با افزایش مطالبه عمومی برای شفافیت و پاسخگویی، گزارشگری بخش عمومی به حوزه هایی چون عملکرد، پایداری و گزارشگری محیطی گسترده شده است.

تقی زاده ولدی (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی نقش شفافیت و مشارکت مردمی در ارتقای سلامت اداری» به بررسی مصادیق شفافیت در نظام اداری و نقش مشارکت مردمی در ارتقای سلامت اداری پرداخته است. نتایج نشان داد که فرایندهای کنونی در نظام اداری، فرایندهایی با نقاط ضعف بالا و ناکارآمد هستند. اما با استفاده از شفافیت اطلاعات و مشارکت مردم در فرایندها با توجه به سیاست های کلی نظام اداری، می توان تحولی بنیادین در این نظام ایجاد کرد. مشارکت گیری از مردم در شناخت مسئله باعث می شود که اولاً بتوانیم مسائل اولویت دار جامعه را مشخص کنیم ثانیاً در حل مسائل و مشکلات بتوانیم از مردم کمک بگیریم.

قاسمی و خباز (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان «الگوی شفاف سازی عملکرد سازمان های دولتی» شفافیت در سازمان های دولتی بیانگر آشکار بودن مبانی تصمیم گیری و سازوکارهای حاکم بر عملکرد نظام اداری دولت است و به عنوان موثرترین ابزار مبارزه با فساد اداری برای استقرار دولتی کارآمد و اثربخش و ایجاد جامعه ای پایدار به کار می رود. ازاین رو، پژوهش حاضر با هدف ارایه الگوی عوامل موثر بر شفاف سازی عملکرد سازمان های دولتی انجام شده است. ابتدا در این پژوهش عوامل موثر بر شفاف سازی عملکرد سازمان های دولتی به کمک مطالعات کتابخانه ای احصا شده و سپس با استفاده از نظرات خبرگان دانشگاهی دارای تحصیلات مرتبط در کشور و بهره گیری از تکنیک دلفی این عوامل بررسی و پس از تعدیل و تایید آن ها پرسشنامه نهایی جهت جمع آوری داده های کمی تدوین و در اختیار مدیران بخش های مختلف سازمان های دولتی در ایران به شیوه نمونه گیری در دسترس قرار گرفت. در نهایت تحلیل مسیر و ارایه الگو از طریق

مدل سازی معادلات ساختاری انجام گرفته و برای رتبه بندی عوامل از آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که الگوی عوامل موثر بر شفاف سازی عملکرد سازمان های دولتی مشتمل بر شش متغیر: نقش و کارکرد مردم، فناوری اطلاعات و ارتباطات، مسایل قانونی، مسایل محیطی، مسایل مدیریتی و مسایل ساختاری و فرآیندی است. این متغیرها در سطح جهانی مطرح است ولی تحلیل و رتبه بندی آن ها از دیدگاه مدیران دولتی در ایران نشان داد که بیشترین ضریب مسیر مربوط به متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات است و دو متغیر عوامل ساختاری و فرآیندی و فناوری اطلاعات و ارتباطات دارای بیشترین رتبه در شفاف سازی عملکرد سازمان های دولتی در ایران هستند.

لیونگهلم (۲۰۱۲) در پژوهشی تحت عنوان « تأثیر شفافیت در افزایش عملکرد بخش عمومی » نظریه ای که در اینجا به دنبال توضیح آن خواهیم بود، تأکید قابل توجهی بر کارکرد شفافیت و مشارکت عمومی در فرآیند تدوین قوانین، تأثیر شفافیت بر عملکرد خدمات دولتی، و تأثیر شفافیت و پاسخگویی بر توزیع خدمات دارد. در این مقاله من به ویژه به بررسی اهدافی که شفافیت و مشارکت عمومی در خدمت هستند، نتایج شفافیت خدمات دولتی و تأثیر شفافیت و داده ها بر مشارکت شهروندان و ارائه خدمات علاقه مند. مقاله من با ارائه شواهدی در مورد اجرای رویه های شفافیت در بخش عمومی، کارکردهای مهم شفافیت و اعتماد در کاهش فساد و افزایش رضایت شهروندان از خدمات عمومی و اهمیت پاسخگویی اجتماعی در افزایش توزیع خدمات به ادبیات کمک می کند.

مولگان (۲۰۱۲) در پژوهشی تحت عنوان « شفافیت و عملکرد بخش عمومی » این پژوهش به بررسی نقش شفافیت در ارتقای عملکرد بخش عمومی می پردازد و استدلال می کند که شفافیت از طریق بهبود پاسخگویی و کیفیت تصمیم گیری به بهبود خدمات عمومی کمک می کند. نویسنده همچنین به چالش هایی مانند منافع متضاد و مقاومت در برابر شفافیت اشاره کرده و اثرات آن را در حوزه هایی مانند سلامت، آموزش و پلیس بررسی می کند. مقاله توسط ریچارد مولگان در سال ۲۰۱۲ منتشر شده است.

آدیل (۲۰۲۲) در پژوهشی تحت عنوان « پاسخگویی و شفافیت در بخش عمومی و خصوصی » هدف این مقاله بررسی روندهای توسعه تحقیقات و جهت گیری های آینده در رابطه با پاسخگویی و شفافیت است. این مقاله از آن جهت حائز اهمیت است که می تواند مرجعی برای محققانی باشد که می خواهند در زمینه پاسخگویی و شفافیت تحقیق کنند. این مقاله از روش تحلیل مرور انتقادی استفاده می کند. نتایج نشان می دهد که تحقیقات در زمینه پاسخگویی و شفافیت در این زمان هنوز با خدمات عمومی، مدیریت مالی صندوق روستا، مدیریت مالی مسجد پر شده است. به گفته نویسنده، این نوع مضمون با توجه به زمانه به وجود خواهد آمد و توسعه خواهد یافت. تحقیق در مورد پاسخگویی صندوق های کمکی برای مطالعه جالب است.

۳. تحلیل یافته ها

۱،۳. وضعیت شفافیت و نظارت مردمی در ایران

قوانین و مقررات: قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مهم‌ترین ابزار قانونی در زمینه شفافیت است. با این حال، ضعف در اجرای این قانون و عدم آگاهی مردم از حقوق خود، بهره‌وری آن را محدود کرده است. سامانه‌های دیجیتال: ابزارهایی مانند سامانه شفافیت شهرداری تهران و سامانه ثبت حقوق و مزایای کارکنان دولت، فرصت‌های جدیدی برای مشارکت مردم در نظارت ایجاد کرده‌اند، اما دسترسی محدود به این سامانه‌ها و ضعف فنی آنها چالش‌هایی را به همراه داشته است.

۲,۳. نقش مشارکت مردمی در ارتقای شفافیت

مطالبه اطلاعات: مردم می‌توانند با درخواست اطلاعات از نهادهای عمومی، شفافیت را تقویت کنند. این امر مستلزم دسترسی آسان به سامانه‌های اطلاعاتی و حمایت قانونی است. نظارت و گزارش دهی: مشارکت مردم در نظارت بر عملکرد نهادها و گزارش تخلفات از طریق رسانه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و سامانه‌های رسمی نقش مهمی در کاهش فساد ایفا می‌کند. ارتقای آگاهی عمومی: آگاهی از حقوق قانونی و اهمیت شفافیت، مشارکت مردم را افزایش می‌دهد.

۳,۳. چالش‌ها

عدم آگاهی عمومی: بسیاری از مردم از حقوق خود در زمینه دسترسی به اطلاعات و نقش نظارتی خود آگاه نیستند. محدودیت‌های فرهنگی و اجتماعی: فرهنگ نظارت و مطالبه‌گری در بسیاری از بخش‌های جامعه هنوز نهادینه نشده است. ضعف زیر ساخت‌ها: عدم وجود سامانه‌های کارآمد و جامع برای ارائه اطلاعات و دریافت بازخورد مردمی، مشارکت را محدود می‌کند. مقاومت نهادی: برخی نهاد‌های عمومی در برابر ارائه اطلاعات و پاسخگویی مقاومت می‌کنند.

۴,۳. فرصت‌ها

فناوری اطلاعات و ارتباطات: گسترش اینترنت و فناوری‌های دیجیتال ابزارهای مؤثری برای تسهیل مشارکت مردمی در نظارت و شفافیت فراهم کرده‌اند. قوانین حمایتی: قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات چارچوب قانونی لازم برای مشارکت مردم را فراهم کرده است. افزایش آگاهی عمومی: رشد رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی باعث افزایش آگاهی مردم از اهمیت شفافیت شده است.

۵.۳ راهکارها

ارتقای آگاهی عمومی: آموزش حقوق شهروندی در مدارس و دانشگاه ها.

اجرای کمپین های رسانه ای برای آشنایی مردم با حقوق خود در زمینه شفافیت و نظارت.

توسعه زیر ساخت های فناوری: ایجاد سامانه های جامع و کاربر پسند برای ارائه اطلاعات و دریافت نظرات و گزارش های مردمی، افزایش شفافیت در پلتفرم های دیجیتال و تضمین امنیت اطلاعات کاربران.

تقویت قوانین و مقررات: اصلاح و به روزرسانی قوانین شفافیت و دسترسی آزاد به اطلاعات. تدوین مقرراتی برای الزام نهاد ها به ارائه اطلاعات و پاسخگویی به درخواست های مردمی.

حمایت از سازمان های مردم نهاد: افزایش حمایت مالی و قانونی از سازمان های مردم نهاد فعال در حوزه شفافیت و نظارت عمومی.

فرهنگ سازی و ترویج مطالبه گری: ایجاد برنامه های آموزشی و فرهنگی برای ارتقای فرهنگ نظارت و مسئولیت پذیری اجتماعی.

۴. بحث و نتیجه گیری

نقش مردم در شفافیت بخش عمومی به عنوان یکی از ارکان اصلی حکمرانی خوب، تأثیرات گسترده ای بر بهبود عملکرد نهاد های عمومی و ارتقای کیفیت زندگی مردم دارد. نتایج پژوهش ها نشان می دهد که مشارکت مردم در فرآیند های نظارتی و تصمیم گیری، علاوه بر افزایش پاسخگویی مسئولان، زمینه ساز کاهش فساد اداری، بهبود تخصیص منابع و تقویت عدالت اجتماعی است. این مشارکت، با ارتقای آگاهی شهروندان و تقویت اعتماد عمومی، به ایجاد ساختاری پایدارتر و عادلانه تر در بخش عمومی کمک می کند.

بنابراین، شفافیت به عنوان یک مفهوم چند بعدی نیازمند رویکردی مبتنی بر همکاری دولت و مردم است. به همین دلیل، تقویت بستر های قانونی، دسترسی آزاد به اطلاعات، و تشویق مردم به مشارکت فعال در امور عمومی، از الزامات دستیابی به حکمرانی کارآمد و شفاف به شمار می آید. نتایج پژوهش نشان می دهد که شفافیت و پاسخگویی دو مؤلفه اساسی حکمرانی خوب و مدیریت عمومی مدرن به شمار می روند. نتایج این مطالعه نشان می دهد که شفافیت، به معنای دسترسی آزاد و به موقع مردم به اطلاعات دقیق و قابل اعتماد در مورد تصمیمات و عملکرد نهادهای عمومی، پیش شرط ضروری برای ارتقای پاسخگویی است. شفافیت نه تنها به مردم این امکان را می دهد که از حقوق خود آگاه شوند و در فرآیندهای تصمیم گیری مشارکت کنند، بلکه زمینه ساز کاهش فساد، بهبود عملکرد اداری، و افزایش اعتماد عمومی می شود. پاسخگویی، به عنوان یک اصل اساسی دموکراسی، نیازمند شفافیت در عملکرد دولت است. بدون شفافیت، مفهوم پاسخگویی بی معنا خواهد بود و حکومت ها نمی توانند تعهدات خود در برابر مردم را اثبات کنند. این پژوهش

تأکید دارد که توسعه ساز و کار های شفافیت، از جمله سامانه های سوت زنی، انتشار اطلاعات عمومی، و تقویت نظارت شهروندی، می تواند فرهنگ پاسخگویی را در جامعه تقویت کند. همچنین، یافته ها نشان می دهد که ایجاد زیرساخت های فناوری اطلاعات، تدوین قوانین حمایتی، و افزایش آگاهی عمومی از حقوق شهروندی از جمله راهکارهای مؤثر برای ارتقای شفافیت هستند. در مقابل، چالش هایی مانند مقاومت نهادی، ضعف زیرساخت های اجرایی، و عدم نهادینه شدن فرهنگ نظارت و مطالبه گری، موانعی جدی برای تحقق شفافیت در بخش عمومی محسوب می شوند. در نهایت، این مطالعه بر اهمیت ترویج یک فرهنگ شفافیت تأکید می کند که نه تنها امکان مشارکت شهروندان را فراهم می آورد، بلکه به تقویت اعتماد عمومی و ارتقای کیفیت حکمرانی دموکراتیک منجر می شود. تنها از طریق شفافیت و پاسخگویی است که می توان از خودکامگی در نظام اداری جلوگیری کرد و شرایط لازم برای بهبود عملکرد و کارآمدی نهادهای عمومی را فراهم ساخت.

(رفعت و فیروزی، ۱۴۰۱) برای رفع موانع حکمرانی خوب به ترتیب باید میزان پاسخ گویی حاکمیت قانون، شفافیت و مشارکت در سطح مطلوب ارتقا یابد و در اولویت مدیران و تصمیم گیران قرار بگیرد. توصیه های سیاستی نتایج پژوهش عبارت است از افزایش حق اظهار نظر و پاسخگویی، حاکمیت قانون، شفافیت و مشارکت می باشند. (آدیل، ۱۴۰۱) تحقیقات در زمینه پاسخگویی و شفافیت و همچنین نقش مردم در مشارکت عمومی نشان می دهد که در این زمان هنوز با خدمات عمومی شفاف می توان به دولت ها کمک های زیادی کرد و یکی از راه هایی که تاثیر زیادی خواهد داشت ایجاد صندوق های مردمی در سازمان های دولتی می باشد که مردم مستقیماً با آن ارتباط و مشارکت داشته باشند. (میشوری، ۱۳۹۱) در بیان شفافیت به عنوان رابطه بین ذی نفعان اطلاعات، نوع اطلاعات و نتایج اطلاع رسانی نشان دهنده اهمیت بالای استفاده صحیح از فناوری اطلاعات و ارتباطات در شفاف سازی عملکرد سازمان های دولتی است. (جان وانگ و وانگ، ۱۳۹۲) تأکید بر دولت الکترونیک و نقش آن در افزایش درک مردم از شفافیت عملکرد سازمان های دولتی تاثیر بسزایی در شفافیت بخش عمومی خواهد داشت.

منابع

۱. رفعت مقام وحید، & فیروزی محمد. (۱۴۰۱). نقش سازمان های مردم نهاد، جامعه مدنی، رسانه ها، و بخش خصوصی در ایجاد شفافیت در حکمرانی.
۲. ضرابی. (۱۴۰۱). فرآیند تحقق مشارکت مردم در دولت الکترونیک. ماهنامه جامعه شناسی سیاسی ایران، ۵(۹)، ۱۳۷۵-۱۳۹۵.
۳. تقی زاده ولدی، محمدحسین، (۱۴۰۱)، بررسی نقش شفافیت و مشارکت مردمی در ارتقای سلامت اداری، اولین همایش ملی ارتقای شفافیت و نقش آن در سلامت اداری و مبارزه با فساد، تهران.

۴. قاسمی اسفهلان، لیلا، و خباز باویل، صمد. (۱۳۹۹). الگوی شفاف سازی عملکرد سازمان های دولتی.

مدیریت سازمان های دولتی، ۹ (۱) (پیاپی ۳۳).

۵. کردستانی، غلامرضا و عباسی، عبدالحمد و طریقی، معصومه، ۱۳۹۲، تاثیر شفافیت در بخش عمومی بر رشد

اقتصادی، اولین کنفرانس بین المللی حماسه سیاسی (با رویکردی بر تحولات خاورمیانه) و حماسه اقتصادی (با

رویکردی بر مدیریت و حسابداری)، رودهن.

۶. رضایی، شعیب (۱۳۹۷). شفافیت، پاسخگویی در بخش عمومی و چارچوب گزارشگری یکپارچه، نشریه

مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، سال سوم شماره ۶ (پیاپی ۱۴، اسفند ۱۳۹۷).

7. Adil, M. (2022). Accountability and Transparency in the Public and Private Sector. *International Journal of Humanities Education and Social Sciences*, 1(6).

8. Jun, K. N., Wang, F., & Wang, D. (2014). "E-government use and perceived government transparency and service capacity: Evidence from a Chinese local government". *Public Performance & Management Review*, 38(1), 125-151.

9. Ljungholm, D. P. (2015). The impact of transparency in enhancing public sector performance. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 7(1), 172-178.

10. Mulgan, R. (2012). Transparency and public sector performance (pp. 1-33). Office of the Information Commissioner.

11. Mishory, E. (2013). Clarifying Transparency: Transparency Relationships in Government Contracting. Available at SSRN 2350020.